

Prof. dr. Jusuf Žiga
Univerzitet u Sarajevu/University of Sarajevo
Fakultet političkih nauka/Faculty of Political Sciences

OSVRT NA KNJIGU
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
PROF. DR. MIRKA PEJANOVIĆA

A REVIEW OF A BOOK
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
(THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND DEMOCRACY)
BY PROF. DR. MIRKO PEJANOVIĆ

Poštovani,
dozvolite mi, najprije, nekoliko opaski koje mi se čine važnim, a vezane su, dakako, za ovu knjigu radi čije smo se promocije danas ovdje okupili.

Ovo djelo je važno iz više razloga. Zbog vremenske ograničenosti fokusirat ću se samo na neke od njih:

prvo, knjiga je faktografska. A zašto je, opet, baš to posebno važno? Svjedoci smo, i to ne samo od jučer, ili od 1990. godine, već i od mnogo ranije, predumišljajnog kryptoiziranja, osporavanja, posvajanja, minimiziranja i tome sl. svega onoga što se na ovim prostorima događalo ili događa, a u čemu ne sudjeluju samo političari, koje još i nekako možemo „razumjeti“, što ne znači i opravdati, već, a što je puno opakije, i brojni, da upotrijebim termin žargona – nadrianalitičari, bez imalo znanstveno-etičke pristojnosti, a kamoli nekog ozbiljnijeg analitičkog dostojanstva. Tako možemo čitati i slušati njihove besjede o tome kako Bosna (a iz nešto kasnijeg vremena i Hercegovina) nikad nije postojala ni kao država, ni kao društvo, pa nije imala svoje vladare, pa nije postojao niti postoji bosanski jezik, pa nije bio ni ZAVNOBiH ono što je stvarno bio i da dalje ne nabrajam, te kako su to sve izmislili Titovi komunisti, ili već ne znam ko, da bi se nautilo ovom ili onom narodu na ovom brdovitom Balkanu!

Koliko ste puta mogli čuti samo u ovih nekoliko proteklih godina, i to iz usta osoba koje obnašaju najvažnije državne funkcije, kako Bosna i Hercegovina postoji kao neka „državna zajednica“ tek od Dejtonskog mirovnog sporazuma iz 1995. godine, svejedno što u preambuli Aneksa IV tog sporazuma (inače, oktroiranog Ustava ove zemlje) doslovno stoji da ona nastavlja svoj

kontinuitet postojanja kao države (a znamo također da je već bila međunarodno priznata i članicom UN-a), na stranu i ono njeno dugovremeno postojanje kao samostalne države još u srednjem vijeku; dakle, njeni osporavatelji i kryptoizatori su tu i danas, te ne treba imati iluzija da ih neće biti i ubuduće.

Rekoh, ova knjiga je i faktografska. Ona ostaje da trajno, a nažalost onih budućih osporavatelja ove zemlje i njenog društva, činjenično svjedoči. Posebno su važne one činjenice o kojima dr. Mirko Pejanović, kao izravni sudionik, tj. obnašatelj vrlo važnih državnih funkcija, precizno govori.

Čak se i u toku brutalnog rata i agresije na ovu zemlju željelo sve pretvoriti u prah i pepeo (sjetite se paljenja starogradskih četvrti u nekim gradovima, uništavanja sakralnih i kulturnih objekata i sl.); nazvao sam to u nekom tekstu – pretvaranjem svega ovdašnjeg u jedno veliko *ništa!*, kako bi ga se, onda, moglo lakše posvojiti, jer, doista, svim onim što je do sada uspjelo preživjeti, ovo parče planete supermoćno svjedoči o svojoj autohtonosti, posebnosti, samosvojnosti itd.

Drugu grupaciju nazovi analitičara čine oni koji kažu: pa jeste, postojao je i taj Tvrtko I i taj Kulin ban i drugi vladari na tom prostoru, ali su oni naši, svejedno što taj isti Kulin ban, usput kazano, u najstarijem diplomatskom dokumentu na cijelom ovom prostoru, decidno kaže i potpisuje da je „ban bosanski (a ne srpski ili ne znam već čiji; op. J. Ž.) koji jamči svojim susjedima Dubrovčanima (...)“ A valjda bi bilo još smješnije kada bi se umislilo da je Srbija imala neke istovremene i paralelne vladare s jedne i druge strane Drine, jer to, naprosto, ne bi bilo moguće drugačije posložiti, što, naravno, nema blage veze s mozgom, a kamoli sa povijesnim činjenicama (ovo posebno naglašavam zato što se u ovoj knjizi govori i o tim povijesnim činjenicama).

Uz navedeno, ova knjiga je napisana u jednom vrlo preglednom, da ne kažem čak popularnom stilu. Autor je analitički precizan, faktografski pedantan. Zasigurno, kod čitalaca neće biti nikakve tegobe u razumijevanju sadržaja kao takvog, odnosno razloga ni za kakve nedoumice i dileme, a čega je na pretek u ovdašnjoj publicistici.

A sada mi dopustite da se konkretnije osvrnem na neke segmente ove knjige.

Najprije, nešto što je vezano za autorov intervju pod naslovom „Lideri su preuzeli moć Parlamenta“, koji je prethodno objavljen u „Oslobođenju“, 9. septembra 2013. godine, a u ovoj knjizi se to nalazi na stranicama od 143. do

151. Na jednome mjestu autor kaže: „Dugogodišnja praksa odlučivanja o pitanjima državnog razvoja u skupini pet, šest ili više stranačkih lidera destruirala ideju i instituciju parlamentarne demokratije. Ova praksa nedopustivo destruirala Parlament Bosne i Hercegovine jer je vaninstitucionalnim odlučivanjem uzurpirana njegova moć dobijena izbornom voljom građana.“

Doista, teško je pronaći sličan primjer, govoreći općenito o parlamentarnoj praksi otkad se zna za nju, onome što su sebi dopustili neki ovdašnji politokrati šegačeći se i ponižavajući i parlament kao instituciju, i parlamentarce, i birače i, što je možda najtragikomičnije, inteligenciju kakva god da nam je. Nije u pitanju samo potpuno marginaliziranje parlamenta i njegovih poslanika, kad je riječ o kreiranju i donošenju odluka (to je uobičajeno u svim totalitarnim društvima), već i o neviđenoj uobraženosti tih osoba da čak, po kojekakvim bircusima, a i to smo imali priliku gledati, kreiraju ustavna i druga ekspertska pitanja, odnosno rješenja, a o kojima jedva da išta suvislo znaju, pri čemu se zaklinju i u demokratiju, i u kompetenciju, i u odgovornost, i u dobronamjernost, i u svaku drugu vrstu ozbiljnosti, umjesto da se to radi sa stručnim ljudima koji to doista znaju, u parlamentarnoj debati, kroz uobičajene procedure itd. A onda, kad stvar ispadne kako ne valja, a kako bi se drugačije i moglo desiti, osim nekim pukim slučajem, svako drugi je kriv osim tih istih, stvarnih krivaca.

U tom intervjuu sadržan je još čitav set vrlo važnih pitanja o kojima autor govori, posebno se osvrćući na, kako on to naziva „balk konsenzusa“, zapravo politikantski igrokaz oko nečega što, po sebi, treba biti spasonosno za sve potencijalne nesporazume među ovdašnjim narodima. Umjesto da je sačinjen listing pitanja koja su doista od vitalnog nacionalnog interesa i o kojima se unaprijed zna da će se odluke donositi isključivo usaglašavanjem svih, što već na samom startu relaksira situaciju za svaku vrstu razgovora, to je do te razine iskompromitirano da se za tim poseže i u najbanalnijim mogućim situacijama. Tu su i osvrta na ulogu međunarodne zajednice na ovom prostoru, evrointegracijske poteškoće ove zemlje te na niz drugih pitanja.

S druge strane, baveći se problematikom lokalnih zajednica i lokalne samouprave koja se, sve više, čak bih rekao i na planetarnoj razini preferira, što je i logično, jer je tu riječ o svakodnevnim, egzistencijalno važnim pitanjima, koja nas se tiču bez obzira gdje u kontinentalnom, reljefnom, urbanom ili ruralnom, ili bilo kom drugom smislu – živimo, dr. Pejanović na jednom mjestu u svojoj knjizi kaže: „Kao članica Vijeća Evrope, država

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi 2002 godine. Na taj način su principi Evropske povelje o lokalnoj samoupravi postali svojina građana u njihovim općinama kao jedinicama lokalne samouprave. Principi Evropske povelje o lokalnoj samoupravi situirani su u zakone o lokalnoj samoupravi u Federaciji BiH i RS-u, jer se lokalna samouprava garantuje u ustavima entiteta u Bosni i Hercegovini.“ (str. 203)

Međutim, šta je ovdje glavni problem?

Ako čak ostavimo po strani „feudaliziranje“, odnosno posvajanje svega do čega se može doprijeti na ovom prostoru ma koliko ono, po sebi, spadalo u ono što, s razlogom, imenujemo općim, zajedničkim, univerzalnim dobrom, elementarna pretpostavka za normalno funkcioniranje lokalnih zajednica, a što znači i lokalne samouprave, jeste respektiranje njihove prirode i cjelovitosti teritorija, resursa, saobraćajne i drugih infrastruktura, adekvatnog administrativnog uvezivanja u šire organizacione cjeline, u ovom slučaju kantone, entitete, te državnu razinu, a što je, u nas, na žalost, nerijetko drastično suspendirano.

Ilustracije radi, pogledajte tu rogozatnost u entitetskom teritorijalnom razgraničenju, ali i kod nemalog broja kantona, a da i ne spominjemo lokalne zajednice. Kako razumjeti, a kamoli rezonski opravdati vezivanje, recimo istočnog dijela Dobrinje i Vojkovića za Pale, odnosno neku periferiju ovog grada, a ne za one sarajevske općine od kojih je to amputirano u Dejtonu? Ili uputiti Kreševo i Kiseljak ka Travniku kao kantonalnom središtu? Sličnih imbecilija je na pretek širom ove zemlje. Što bi narod rekao: Nigdje veze s mozgom! Dakle, iz ovih ili onih razloga fingirati lokalnu samoupravu je jedno, a biti stvarni subjekt lokalne samouprave je nešto drugo. Naravno, to nipošto ne znači da treba odustati od borbe za uspostavljanje lokalne samouprave tamo gdje je, iz bilo kojih razloga, nema odnosno od njenog unapređenja u onim situacijama gdje je neadekvatna.

I da zaključim: o ovoj, tematski dosta šarolikoj knjizi, ali ta njena šarolikost je komplementarna naslovu „Država Bosna i Hercegovina i demokratija“, moglo bi se još mnogo šta, vrijednog spomena, kazati.

Čestitam autoru, dakako, i izdavaču što su se odvažili da nam ponude još jednu novu knjigu u ovom, ne baš naklonjenom joj vremenu.

Zahvaljujem se na pažnji.

Sarajevo, 15. 9. 2015.

Prof. dr. Slavo Kukić
Dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine /
Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina
Corresponding Member

RIJEČ NA PROMOCIJI KNJIGE
„Država Bosna i Hercegovina i demokratija“
prof. dr. Mirka Pejanovića

AN ADDRESS DELIVERED AT THE PROMOTION OF A BOOK
Država Bosna i Hercegovina i demokratija
(The State of Bosnia and Herzegovina and Democracy)
by Prof. Dr. Mirko Pejanović

Rukopis „Država Bosna i Hercegovina i demokratija“ prof. dr. Mirka Pejanovića me je motivirao da napišem jednu od mojih najdužih recenzija u životu – a do sada ih se nakupilo pedesetak. No, takvu recenziju je Pejanovićeve knjiga i zaslužila.

Promocija Pejanovićeve knjige, potom, dovela me je pred još jednu dilemu – treba li se i tom prigodom koncentrirati isključivo na njezin sadržaj? Naravno da ova studija – i to zbog velikog broja razloga – i takav pristup zaslužuje, jer kroz četiri poglavlja – a pored njih dio knjige „Država BiH i demokratija“ su i poprilično opširan uvod i zaključak – Pejanović svojim čitateljima nudi iscrpne informacije kako o društveno-historijskim osnovama državnosti BiH tako i o Evropskoj uniji i budućnosti BiH, te proturječjima i izazovima u razvoju parlamentarne demokracije ove zemlje ali i o demokraciji u lokalnim zajednicama.

Ali koncentracija na sam sadržaj bi, zbog ograničenosti vremena, bila uzrok nemogućnosti da se povodom promocije Pejanovićeve najnovijeg uratka dio pažnje usmjeri i na ono što se nad BiH nadvija kao realna opasnost. Otuda mi se učinilo uputnim da ipak zaobiđem neposredan govor o sadržaju. Onaj, naime, tko se u vezi s vlastitim mi intelektualnim stavom o sadržaju djela „Država BiH i demokratija“ želi informirati, ima ga mogućnost detaljno iščitati i u samoj knjizi jer je inkorporiran u njezin sadržaj u cjelini.

Sama promocija, drugim riječima, prilika je da se Pejanovićeva knjiga iskoristi kao povod upozorenjima na izazove i opasnosti koji stoje pred BiH i kao državom i društvom.

Čita li se najnovija Pejanovića knjiga nešto analitičnije, iz nje – kao, uostalom, i inače iz njegova spisateljskog opusa – proizlazi i sud o autorovom optimističnom pristupu analizi. U pitanju je, zapravo, pristup koji omogućuje svojevrsnu rendgensku sliku onoga što je BiH prolazila ali i onoga što joj se nudi kao mogućnost u zajednici evropskih društava.

Na stolu tih ponuda, nažalost, sve i ne mora biti onakvo kakvo bi želio prosječan čovjek ove zemlje. Danas, primjerice, gotovo snagu laži imaju teze kako je sve ono što nam se događa posljedica samo ovakve ili onakve trenutačne političke filozofije, ovog ili onog političara, ovakvih ili onakvih pojedinačnih ambicija, kriminogenih pozadina i slično.

Svega toga, dakako, ima – i ništa od navedenog ne bi uputno bilo ignorirati. Ali pogrešno bi bilo meritum problema svesti samo na to – jer sve to ima i svoje ishodište. A ono je, svidjelo se to nekome ili ne, u karakteru Daytonskog mirovnog sporazuma, njegova Aneksa 4, dakle Ustava BiH, posebice.

Nerijetko se, dakako, dadu čuti sudovi kako je Daytonski sporazum zaustavio rat – i u toj se činjenici vidi razlog da ga se izdiže gotovo pa na ravan svetosti. Istina je, Daytonskim sporazumom je zaustavljeno suludo civilizacijsko iskakanje – ubijanje, progoni, materijalna razaranja i devastiranja – i krajnje neozbiljno bi tu činjenicu bilo ignorirati. Ali krajnje je vrijeme da se postavi i drugo pitanje – kako, na koji je to način Daytonski sporazum zaustavio rat? I što je Bosni i Hercegovini taj isti međunarodni sporazum u amanet ostavio?

Pristupi li se ovom dijelu bosanskohercegovačke povijesti na takav način, s tom vrstom pitanja, štošta od svetosti Daytonskoga sporazuma preko noći nestaje. Njegovim kreatorima se, prije svega, ne smije prešućivati jedna od nepobitnih istina – pa, ma koliko se takav pristup tretirao neuputnim za njihov odnos i prema sadašnjosti i prema budućnosti ove zemlje. Istina je, naime, da su svjetski centri moći s Daytonskim sporazumom za partnere izgradnje drugačije BiH, koja se može integrirati u veliku obitelj evropskih društava, birali one, i političke filozofije i njihove operativce, za koje se od starta moralo znati da pretpostavke za to ne mogu i ne žele ostvariti.

Za partnere drugačije BiH, naime, u Daytonu su priznati, i političke filozofije i njihovi nositelji koji su odgovorni za rat i ratne strahote – i kojima demokratska, evropska BiH nikada nije bila na srcu. Slikovito, to vrlo uvjerljivo asocira na hipotetski scenarij nakon okončanja Drugog svjetskog rata – na scenarij, drugim riječima, da su saveznici, tragajući za načinima izgradnje drugačijeg njemačkog društva, za svoje partnere priznali Hitlerove nacionalsocijaliste, one koji su odgovorni za tadašnju planetarnu kalvariju.

Budući je u Daytonu učinjeno baš to, priznavanje odgovornih za ukupnu bosanskohercegovačku ratnu kataklizmu početkom devedesetih partnerima u izgradnji poslijeratnog bh. društva i države, time im je samo dano oružje u ruke da borbu za svoje ratne ciljeve nastave i u uvjetima mira.

Snaga darovanog im oružje je, potom, multiplicirana i rješenjima iz Aneksa 4 – Daytonskoga ustava. Danas je dosta često moguće naići na teze kako i postojeća ustavna rješenja nude dovoljno prostora za društvene reforme – ali eto, problem je u političarima i njihovim političkim ciljevima zbog kojih spremnost za te reforme ne postoji. Ali dvadeset godina iskustva ne tjera vodu na njihov mlin. Naprotiv, ta vrsta sudova pati ili od loše analitičnosti ili od prevelike naive, jer takvih političara i nastranih političkih ciljeva ne nedostaje nigdje u svijetu – u svim državama i sistemima. Ali imaju li se ustavna rješenja koja omogućuju izgradnju **vertikale** države i njezine vlasti, onda su reducirane mogućnosti i takvih političara i njihovih političkih filozofija radikalno. Ne postoje li, pak, takva ustavna rješenja, elemente bh. političkog kolopleta u značajnoj mjeri izbjeći neće ni Francuzi, ni Talijani, ni Austrijanci – da se o Španjolcima, Ircima, Belgijancima i sličnima i ne zbori.

Istina je, ovakvom pristupu mnogi neće aplaudirati. Dapače, suprotstaviti će mu tezu da se njime pokušava komparirati slučajeve koje je komparirati neuputno – jer da je, eto, BiH specifična po tome što u njoj nije adekvatno riješeno nacionalno pitanje.

Takvu vrstu argumentacije, najiskrenije, i nije moguće doživjeti previše ozbiljno. Potpuno suprotno, postoji niz razloga za tezu kako nacionalno pitanje nije ni bilo razlog ratne kalvarije BiH, jer postojala je BiH i prije 1992. godine – i etnije u njoj koje egzistiraju i danas. Ali one, pa ma što o tome zborili oni koji život ovoj zemlji i njezinim građanima zagorčavaju čitavu četvrt stoljeća, nisu bile uzrok društvenih potresa.

Uostalom, pogledajmo nešto detaljnije. Nije, naime, famozna nacionalna jednakopravnost u to vrijeme bila u fokusu i pri ustajanju i pri lijeganju – ni

tada vladajuće političke ideologije, a ni građana BiH bez obzira kakve su bili etničke i konfesionalne pripadnosti. Nije famozna nacionalna jednakopravnost; postojala je samo politika tada vladajuće partije i – zahvaljujući njoj – ova je zemlja funkcionirala po modelu Hamdija-Branko-Milanko, ili tome sličnom, i to kao modelu bez iznimke.

Ili, pogledajmo statistike – više od petine svih brakova iz tog vremena u BiH su etnički mješoviti. Zašto? Ne pije vode priča kako su, eto, na tu vrstu životne ekvilibristike ljudi bi prisiljavani. Ali vode ne piju ni demagoške floskule kako su se mladi i za brak odlučivali zbog viših ciljeva – društvenih i osobnih dakako – a ne ljubavi radi.

Ako je, pak, tako, otkuda rat? I zašto? Svakodnevno su, nažalost, javni prostor ali i intelektualna javnost zatrpani tezama kako je razlog ratu nacionalna nejednakopravnost i želja da se ona izbori. Po vlastitom mi uvjerenju, naime, niti je rat izbio, niti je vođen zbog naroda i njegovih interesa. Ili još konkretnije, odgovornost za sve to pripada drugima – novoj političkoj klasi, unutar koje su, i na samom vrhu njezine piramide, u pravilu bili oni koji svugdje u svijetu završavaju s druge strane brave. A kad takvom polusvijetu dopustite uspon na vrh političkih i državnih piramida, od njega možete očekivati sve osim dobra. I ta nesreća se dogodila i ovim prostorima – Bosni i Hercegovini posebice.

Ali zaboravimo na taj dio bosanskohercegovačke povijesti, jer punu istinu će o ratu biti moguće izreći tek s nešto sigurnije povijesne distance. Pogledajmo, međutim, jer to je i svježije i slikovitije, što se događa nakon 2005. godine, nakon dolaska na vrh piramide RS-a trenutačno prvog čovjeka ovog dijela BiH, jer radi se o čovjeku koji se, što god danas o tome drugi govorili, sve godine do tada isticao kao protivnik velikosrpskih političkih scenarija. A onda je, dolaskom na vlast, preko noći zarotirao.

Što se to preko noći dogodilo? Promjena u svijesti ovog političara? Definitivno, ne. U pitanju je, drugim riječima, nešto sasvim drugo. Najjednostavnije, nova pozicija otvara nove mogućnosti – s finansijskim podtekstom prije svega – a one, temporalno promatrano, za posljedicu imaju sve veći sukob sa zakonom. Način da se tom sukobu parira je politika kojoj je današnji prvi čovjek manjeg bh. entiteta bio sve skloniji. I koja danas, pričama o RS-u kao samostalnoj državi, odlukama o referendumima i sličnima eskalira izvan granica iole dopuštenog – i ruku na srce, javlja se kao ozbiljna prijetnja BiH i kao državi i kao društvu.

Ali temeljno pitanje je: otkud takva evolucija bivšeg socijaldemokrate? Što se to dogodi u njegovoj glavi? Objektivna analiza bi, po svemu sudeći, brzo dovela do zaključka da u središtu pažnje i nije „promjena u glavi“. Dapače, problem je opet u sistemu, u ustavnim rješenjima koja omogućuju tu vrstu transformacije – i tu vrstu zloupotrebe društvene pozicije.

Prema tome, na jednoj strani su teorijski optimistični koncepti o BiH i njezinoj budućnosti u Evropi, o idejama za ubrzanje integracije ove zemlje u Evropsku uniju – kao što je, među inim, i koncept kojeg u knjizi „Država BiH i demokratija“ na doista originalan teorijski način razvija Mirko Pejanović. Ali na drugoj su strani hipoteke kojih se BiH, kako bi za te procese bila osposobljena, mora oslobađati. A jedna od njih, i to ona koje se oslobađati mora početi već danas, je Ustav BiH. Ili još konkretnije, dok se ne naprave ustavne reforme koje omogućuju procese istinskih evropskih integracija BiH, teško da je realno očekivati njezine ozbiljnije korake prema društvu Evrope.

Drugo je pitanje: ima li BiH realne pretpostavke za takav zaokret? Posjeduje li, primjerice, ona danas kritičnu masu da evropske reforme u vlastitom ustavu sama napravi? Što se, recimo, vlastitog mi stava tiče, razloga za prevelik optimizam nema. A to, opet, znači da će, žele li BiH uvesti na evropske tračnice, svjetski centri moći morati intenzivnije početi preuzimati obveze koje njima samima, i to potpisom kojeg na Daytonski sporazum prije 20 godina staviše, iz istog proističu. U protivnom, nikoga ne treba čuditi da BiH i u dolazećim godinama, pa i desetljećima, nastavi egzistirati u stanju svojevrsnog geta, crne rupe u kojoj su njezini građani prepušteni na milost i nemilost ideologijama srednjeg vijeka.

Prof. dr. Salih Fočo
Univerzitet u Sarajevu/University of Sarajevo
Filozofski fakultet/Faculty of Philosophy

U POVODU KNJIGE MIRKA PEJANOVIĆA
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA

ON THE OCCASION OF PROMOTING A BOOK
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
(THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND DEMOCRACY)
BY PROF. DR. MIRKO PEJANOVIĆ

Naučna i općedruštvena javnost ovih dana dobila je izvanrednu studiju pod nazivom *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*. Ova knjiga je uistinu novost u vremenu kada su nadvikivanja politička i svaka druga u pragmatičnom smislu i koja u iskrivljenoj slici interpretiraju državu Bosnu i Hercegovinu, njen historijski kontinuitet i održivost. Knjiga dolazi od neosporno naučnog i političkog autoriteta. Naučni autoritet prof. Pejanovića ogleda se u tome da ne robuje naučnoj dogmatici i slijepom slijedu različitih teorija o konceptu sadržine i suštine države. U ovoj knjizi na kritički način to propituje i promišlja državu, poredi sistem i tip vlasti. Pritom je kao dobar znalac svjestan tranzicije koja se odvija na demokratskom modelu novog koncepta države i njene funkcije u interesu građana, naroda i čovjeka. Rasprava o državi još uvijek je puna neizvjesnosti i teorijskih sporova jer je riječ o složenoj instituciji koja u različitim vremenima i uvjetima ima različite uloge ali i poziciju moći koja se legitimira i koju država zavisno od potrebe prakticira. U socijalizmu smo imali jaku autoritarnu državu u demokratskom modelu; državu treba transformirati i prilagoditi da služi čovjeku i njegovim potrebama. Taj preokret ili put koji označavamo tranzicijom nije lak i spontan, već osmišljen proces koji je zasnovan na procedurama ali i evropskim i demokratskim vrijednostima. Kako taj proces provesti i kako državu transformirati na demokratskim načelima u bosanskohercegovačkim prilikama, još je teže iz više razloga. Prvi je što je stara svijest i navika na moćnu državu da ona arbitrira i uređuje mnogobrojne odnose, što u demokratskim uvjetima nije nužno. Drugi razlog je što je stanje nastalo ratom puno nasilja i neuređenih niti izgrađenih vrijednosti na kojima egzistira demokratija i demokratska društva. I treći, ne manje važan razlog, ogleda se u činjenici da je BiH institucionalno predimenzionirana i skrojena na prevelikim oblicima organizacije koji sami sebe dovode u pitanje, što

političke elite koriste da sakriju svoju odgovornost za stanje i procese u društvu. Ovo su samo neka pitanja na koje je nužno tragati za odgovorom kako u teorijskom tako i u institucionalnom i organizacionom smislu. I upravo se u ovoj knjizi vidi napor koji autor usmjerava na razumijevanje bosanskohercegovačke državnosti ali i njene sadašnjosti.

Politički autoritet prof. Pejanovića ogleda se u njegovom aktivnom djelovanju na očuvanju, afirmaciji države Bosne i Hercegovine. Čovjek koji ne kalkulira i u svojoj bogatoj političkoj aktivnosti ne kalkulira šta će dobiti, dodvoravajući se onoj ili ovoj politici, nego se jasno opredjeljuje za državu Bosnu i Hercegovinu, legitimira vlast, sve svoje umne i intelektualne kapacitete usmjerava u očuvanje i kontinuitet Bosne i Hercegovine, aktivno staje na stranu otpora agresiji i bori se za ravnopravnost naroda. Bori se za čovjeka ali i za ravnopravnost i historijsku utemeljenost Bosne i Hercegovine i njen kontinuitet.

Upravo i počinje svoju knjigu nazivom *Bosna i Hercegovina od ZAVNOBiH-a do Dejtonskog sporazuma – kontinuitet izgradnje državnosti u XX stoljeću*. Ko god pročita ovo poglavlje shvatit će da je država Bosna i Hercegovina utemeljena Prvim i Drugim zasjedanjem ZAVNOBiH-a, a ne Dejtonskim sporazumom i ne 1995. godine. **Ovu studiju Pejanović** neosporno izvlači nekoliko značajnih i bitnih činjenica za kontinuitet i državnost Bosne i Hercegovine. Odlukama ZAVNOBiH-a a i poslije ratnom izgradnjom sve do 1991. godine potvrđeno je da Bosna i Hercegovina ima svoj kontinuitet, državnopravni i ustavni razvitak i da je imala pravo na otcjepljenje, kao i sve druge republike u okviru zajedničke Jugoslavije. Također, Pejanović jasno dokazuje da Bosna i Hercegovina ima svoju teritoriju, narod, vlast i da je Bosna i Hercegovina svojina građana i ravnopravnih naroda Srba, Muslimana i Hrvata ali i ostalih građana koji žive u njoj. Time je zatim potpuno autirana neutemeljena teza da je Bosna i Hercegovina tvorevina tzv. narodnih stranaka i da je uspostavljena tek na prvim višepartijskim izborima 1991. godine. Danas to treba naglašavati jer se Bosna i Hercegovina dovodi u pitanje u teorijskom ili političkom smislu. Iskrivljuje se historija, negiraju činjenice, a opravdava intelektualno nasilje. Veliča se nacija i narod, a negira čovjek. Površna sociološka analiza nam govori da je bosanskohercegovačka prošlost tragična, sadašnjost nepodnošljiva, a budućnost neizvjesna. Takvo stanje stvari ne čine samo politički pragmatičari već intelektualni krugovi koji bi morali uvažavati činjenice i historijski kontinuitet.

Ono što nam ova knjiga nudi jeste historijska objektivnost utemeljena na nepobitnim činjenicama da Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a i u novom

vremenu i u talasu demokratskih procesa ne mogu dovesti u pitanje. Temeljno opredjeljenje Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a iskazano je kroz nekoliko značajnih društvenih procesa na kojima je uspostavljena i danas egzistira država Bosna i Hercegovina. Na prvom mjestu je borba protiv fašizma i sprečavanje bratoubilačkog rata. Drugo, zbratimljenje naroda i njihova ravnopravnost i jednakost iskazana u čuvenoj historijskoj maksimi da Bosna i Hercegovina nije ni srpska, ni hrvatska, ni muslimanska već i srpska, muslimanska i hrvatska. Treće, da Bosna i Hercegovina uspostavlja svoju državnost u obliku federalne jedinice koja je ravnopravna sa Hrvatskom, Srbijom, Makedonijom, Crnom Gorom, Slovenijom konstituše demokratsku Federativnu Jugoslaviju. Također je ZAVNOBiH donio deklaraciju o pravima građana kojom je, osim klasičnih građanskih prava kao što su vjerske slobode, sloboda štampe i drugo, zagarantovano pravo na „ravnopravnost Srba, Muslimana i Hrvata Bosne i Hercegovine, koja je njihova zajednička i nedjeljiva domovina.“

Vrijednost ove knjige je tolika što je Pejanović koristio provjerene izvore i dao ih današnjoj javnosti na uvid kako bi se eliminirale poluistine i kvazinagađanja kako je nastala Bosna i Hercegovina. On na 22. stranici navodi izjavu Avde Hume o tome kako i pod kojim uvjetima je došlo da se Bosna i Hercegovina obrazuje kao republika: „Kad smo stigli u Jajce, dobili smo nacrt jedne odluke kojom je trebalo Bosnu i Hercegovinu konstituisati kao autonomnu pokrajinu vezanu za jugoslavensku federaciju“, navodi Avdo Humo. Ovaj nacrt odluke direktno se sudarao sa koncepcijom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Zbog toga se ušlo u diskusiju sa članovima CK KPJ: Mošom Pijadom, Sretenom Žujevićem, Milovanom Đilasom i Edvardom Kardeljom (ovi članovi CKKPJ radili su na pripremi odluke o ustrojstvu Jugoslavije na federativnom principu).

Argumenti da Bosna i Hercegovina dobije politički status federalne jedinice ravnopravne Sloveniji, Hrvatskoj, Srbiji, Makedoniji i Crnoj Gori, obrazloženi su u nekoliko aspekata. Prvo, Bosna i Hercegovina je historijska i geografska prirodna cjelina u kojoj vijekovima žive zajedno međusobno izmiješana tri naroda: Srbi, Hrvati i Muslimani. Svaki narod ima i svoje specifične puteve razvoja, društvenog i kulturnog života, ali istovremeno ima i mnoge elemente zajedništva u svom viševjekovnom kulturnom postojanju. Drugo, sva tri naroda imaju težnju da stvore zajedničku republiku Bosnu i Hercegovinu u okviru jugoslavenske federativne zajednice. Takav oblik državnog zajedništva u samoj BiH znači da će se sva tri naroda najbrže razvijati. Treći argument se odnosio na stajalište da bi Bosna i Hercegovina, ako bi bila autonomna pokrajina, mogla postati „jabuka razdora između Srba

i Hrvata“, a izazov u određenim okolnostima nacionalizma, šovinističke strasti i nekim oblicima svojatanja kod zaostalih društvenih grupa iz Srbije i Hrvatske kao i sličnih grupa u samoj Bosni i Hercegovini čije su političke koncepcije preživjele.

Članovi CKKPJ M. Pijade, S. Žujević i M. Đilas nisu se složili sa argumentima i koncepcijom koju su o statusu Bosne i Hercegovine kao federalne jedinice iznijeli Rodoljub Čolaković i Avdo Humo u ime Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Đilas, Pijade i Žujević su zastupali mišljenje da Bosna i Hercegovina ne može biti republika, jer ne postoji bosanskohercegovačka nacija i da je republika nacionalna kategorija. Oni su bili zarobljeni Staljinovom koncepcijom o naciji. Vezano za ovo stajalište članova CKKPJ Pijade, Žujevića i Đilasa, Rodoljub Čolaković ističe da se radilo o mehaničkom pristupu. Uz sve, izrazili su sumnju u definiciju o Muslimanima kao naciji. Istovremeno, Kardelj je prihvatio argumente članova Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH (Avde Hume i Rodoljuba Čolakovića) i predložio da se obavi razgovor sa Titom. Avdo Humo navodi: „Otišli smo kod Tita i iznijeli mu argumente obadvije strane. On je zajedno sa Kardeljom prihvatio našu koncepciju, a mi smo se nakon toga bacili na posao.“ Zar nam iskustvo rata 1992–1995. ne potvrđuje ove stavove i zar nas ne obavezuju za iskorak u novo vrijeme i nove društvene uvjete da tragamo za suvremenim modelom državnog uređenja i demokratskih prava građana?!

Kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine trajao je do 1990. godine kada je došlo do velikih promjena u Evropi, prije svega rušenje komunizma, Berlinskog zida kao simbola značajnih društvenih promjena. Za bosanskohercegovačke prilike, ali prije svega jugoslavenske, mogli bismo kazati da je kraj socijalizma dočekan haotično, bez novih ideja i vizije kako odgovoriti na nove izazove. Nastupilo je političko rasulo i socijalno sivilo. Novih ideja nije bilo, a stare su potrošene. Rušenje socijalizma odvijalo se kroz teritorijalnu disoluciju, a ne kroz alternativu i nove modele organizacije. Na sceni su zavladaile nacionalne podjele i ideje koje su vodile zasebnosti i podijeljenosti. Rastom intenziteta, rušenjem socijalizma vršena je sve veća nacionalna homogenizacija za ostvarivanje nacionalnih ciljeva, pa sve do upotrebe sile i rata kao najgoreg društvenog stanja. Nove vrijednosti nisu bile rad i napredak, demokratija i ljudska prava, već vraćanje tradiciji, narodu, naciji, religiji, privatnoj svojini. Nacionalne snage su pothranjivale jedne druge, sebe su proglašavale pokretima a ne strankama koje se bore za vlast. Time su vješto izbjegle odgovornost za stanje i nesposobnost za upravljanje

novim procesima i promjenama, danas u vremenu kada su i te ideje zastarjele, a simboli potrošeni.

Nove narodne stranke su se razišle oko budućnosti Bosne i Hercegovine kao nezavisne i suverene države. Iako su imale vlast, one su je same rušile, a državu dovele u pitanje opstanka. Progresivne snage su se opredijelile za demokratski čin, a to je bio referendum o statusu i poziciji Bosne i Hercegovine koji je održan 1992. godine. Takvu volju građana SDS nije prihvatio i aktivno se uključio u disoluciju i rušenje države Bosne i Hercegovine, čak i oružanim sredstvima. „Odbranu državnosti, integriteta i samostalnosti Bosne i Hercegovine vodili su Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine i njene oružane snage – Armija Republike Bosne i Hercegovine“ (str. 35).

Drugi, ne manji značajan tekst koji je prezentirao Mirko Pejanović javnosti, jeste *Platforma za djelovanje Predsjedništva Bosne i Hercegovine u ratnim uslovima*.

U *Platformi* kao jednom od najznačajnijih dokumenata kojim su Bosna i Hercegovina i njen kontinuitet legitimirani, Bosna i Hercegovina se definira kao „suverena i nezavisna država građana, konstitutivnih i ravnopravnih naroda Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika ostalih naroda koji u njoj žive.“ Značaj *Platforme* je utoliko što je ona uspostavila, kako to prof. Pejanović kaže, dva strateška cilja. Jedan se odnosi na okupljanje svih patriotskih snaga u front odbrane države Bosne i Hercegovine. Drugi strateški cilj odnosio se na potrebu definiranja karaktera države za koji će se boriti demokratske i multietničke snage. Ovu platformu je Predsjedništvo RBiH usvojilo 20. juna 1992. godine. Platforma je potvrdila historijsko naslijeđe ZAVNOBiH-a, legitimirala državu Bosnu i Hercegovinu i njen kontinuitet, definirala karakter rata, opredijeljenost za mir i zajednički život i uspostavila legitimnu vojnu formaciju, tj. Armiju BiH. Platforma je tako postala jedan od najznačajnijih političkih i strateških dokumenata u novijoj povijesti BiH. Ona je bila osnova otpora, legitimacija vlasti, osnova za mobilizaciju i odbranu ljudskih vrijednosti, suverenosti i samostalnosti BiH. Na njenim osnovama gradila se internacionalizacija sukoba u BiH. Platforma je omogućila konsolidaciju i vlasti i njenu legitimaciju, organizovanje otpora agresiji i uništenju, nastavak međunarodnog priznanja BiH i osnovu za mirovne pregovore i opredijeljenost za mir i suživot naroda i građana u Bosni i Hercegovini.

Prof. dr. Mirko Pejanović
Dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine/
Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina
Corresponding Member

RIJEČ AUTORA KNJIGE
DRŽAVA BOSNA I HERCEGOVINA I DEMOKRATIJA
prof. dr. Mirka Pejanovića
(Sarajevo, 15. 9. 2015. godine)

AUTHOR'S ADDRESS AT THE PROMOTION OF A BOOK
Država Bosna i Hercegovina i demokratija
(The State of Bosnia and Herzegovina and Democracy)
in Sarajevo, 15 September 2015

Zahvaljujem promotorima moje knjige: prof. dr. Muharemu Avdispahiću, rektoru Univerziteta u Sarajevu, prof. dr. Šaćiru Filandri, dekanu Fakulteta političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, prof. Slavi Kukiću, dopisnom članu ANUBiH-a, prof. dr. Jusufu Žigi, rukovodiocu doktorskog studija Fakulteta političkih nauka, i prof. dr. Salihu Foči, dekanu Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Sa nama nije danas prof. Omer Ibrahimagić, jedan od recenzenata knjige. Želim se zahvaliti profesoru Ibrahimagiću za podršku koju mi pruža u naučnom radu od mojih studentskih dana do danas.

Posebnu zahvalnost želim iskazati Redakciji lista „Oslobođenje” za objavljeni feljton u kome je veći dio sadržaja knjige približen čitaocima.

Zahvalnost dugujem izdavaču knjige – IKD „University Press – magistrat izdanja“.

Posebnu zahvalnost dugujem mojoj porodici za podršku koju mi je pružala tokom pisanja knjige.

Promotori su govorili o knjizi, a i povodom knjige. Kritičke opservacije i prijedlozi bit će mi od koristi za daljnja istraživanja.

Prvobitna zamisao u pripremi knjige imala je za naslov „Protivrječnosti parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini“. Potom je uslijedio jedan razgovor sa čovjekom iz institucije međunarodne zajednice (OSCE). U razgovoru sam dobio pitanje: „Zašto se cijeli svijet bavi Bosnom i

Hercegovinom”? Pod svijetom se razumijeva međunarodna zajednica i njene institucije. Odgovore sam pružio onako kako ja vidim odnos međunarodne zajednice prema historijskoj specifičnosti bosanskohercegovačkog društva i razvoju državnosti Bosne i Hercegovine.

Na kraju razgovora mi je rečeno u obliku sljedećeg pitanja: „Zašto vi, univerzitetski profesori, više ne pišete o povijesnom razvoju bosanskohercegovačkog društva i države?! Tako ćete najviše doprinijeti razumijevanju Bosne i Hercegovine u institucijama međunarodne zajednice.

Nakon razmišljanja u nekom vremenu odlučio sam pisati knjigu sa naslovom „Država Bosna i Hercegovina i demokratija”. Knjiga sadrži četiri cjeline: „Društveno-istorijske osnove državnosti Bosne i Hercegovine“, „Evropska unija i politička budućnost Bosne i Hercegovine“, „Protivrječnosti i izazovi u razvoju parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini“ i „Demokratija u lokalnim zajednicama“.

Istraživačke studije koje čine sadržaj knjige nastajale su u dužem vremenu u okviru naučnoistraživačkih projekata i pripreme i izvođenja nastave u prvoj generaciji doktorskog studija na Fakultetu političkih nauka. Teorijske sinteze provedenih istraživanja izložene su na više naučnih konferencija u zemlji i inostranstvu.

Istorijska opstojnost Bosne i Hercegovine kao zasebnog geografskog, ekonomskog, upravnog i kulturološkog entiteta imala je svoj kontinuitet i nakon gubitka srednjovjekovne državne samostalnosti 1463. godine. U periodu otomanske vladavine, u skoro pet stoljeća, egzistirala je Bosna u svojoj teritorijalnoj i upravnoj zasebnosti od Karlovačkog mira 1699. godine do Berlinskog kongresa 1878. godine.

Prema odlukama Bečkog kongresa 1878. godine, upravu nad Bosnom i Hercegovinom dobija Austro-Ugarska. Tada nastaje i novi naziv – „Bosna i Hercegovina”. U statusu corpus separatum Bosna i Hercegovina, u uslovima tuđinske uprave, postiže, u tadašnjim historijskim okolnostima, poseban vid emancipacije. Uvodi se industrijalizacija, urbanizacija i saobraćajna povezanost sa prostorom Austro-Ugarske carevine. Do Prvog svjetskog rata (1914. godine) u Bosni i Hercegovini je razvijena drvna i metalska industrija, zatim metalurgija i poljoprivredna proizvodnja. Razvijena je gradska lokalna samouprava. Sarajevo je izgrađeno kao moderan urbani centar sa razvijenim komunalnim institucijama. Trideset gradova na prostoru Bosne i Hercegovine

dobilo je savremenu komunalnu infrastrukturu: vodovode, saobraćajnice, zdravstvene i školske ustanove.

U vremenu Kraljevine Jugoslavije, od Prvog do Drugog svjetskog rata, Bosna i Hercegovina je bila izvan interesa kraljevske vlasti za njen socijalni i kulturni razvoj. Postojao je interes za njenu etničku podjelu koju su zagovarale nacionalne elite Srbije i Hrvatske, što se oblikovalo 1939. godine sporazumom Cvetkovića – Mačeka.

U vremenu Drugog svjetskog rata Bosna i Hercegovina je bila okupirana od hitlerovskih i musolinijevskih fašističkih snaga. Najveći dio teritorije Bosne i Hercegovine bio je pod upravom Nezavisne države Hrvatske koja je bila produžena ruka Hitlerove okupacije Evrope i Balkana.

Istorijske silnice u vremenu Drugog svjetskog rata u Bosni i Hercegovini dovode do stvaranja širokog antifašističkog narodnooslobodilačkog pokreta čija je oružana komponenta bila Narodnooslobodilačka vojska. Sem na prostoru zapadne Srbije, sve neprijateljske ofanzive protiv partizanske vojske bile su na teritoriji Bosne i Hercegovine. U tom opštejugoslovenskom antifašističkom pokretu u Bosni i Hercegovini građani Bosne i Hercegovine učestvuju masovno.

Na samom početku oslobodilačke borbe, zapravo nakon ustanka naroda Bosne i Hercegovine u julu 1941. godine formiraju se narodnooslobodilački odbori na oslobođenim teritorijama. Do druge polovine 1943. godine uspostavljena je mreža mjesnih, opštinskih, sreskih i okružnih narodnooslobodilačkih odbora na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. Ta mreža narodnooslobodilačkih odbora, postat će osnova za pripremu i održavanje Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 25. novembra 1946. godine u Mrkonjić-Gradu.

Vijećnici ZAVNOBiH-a su na filozofiji antifašističkog pokreta i borbe za socijalnu i nacionalnu emancipaciju srpskog, hrvatskog i bošnjačkog (tada muslimanskog) naroda utemeljili osnove državnosti Bosne i Hercegovine sredinom XX stoljeća. Bosna i Hercegovina je voljom njenih, u borbi protiv fašizma zbratimljenih naroda proglašena federalnom državnom jedinicom, koja je ravnopravna sa Srbijom, Hrvatskom, Slovenijom, Crnom Gorom i Makedonijom unutar demokratske federativne Jugoslavije. Zajedno sa drugih pet republika Bosna i Hercegovina je bila konstitutivna jedinica nove demokratske federativne Jugoslavije. Antifašistički pokret je postao rodno mjesto obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine.

Od te istorijske tačke, označene Prvim zasjedanjem ZAVNOBiH-a 1943. počinje novo doba u povijesti Bosne i Hercegovine. Sa odlukama ZAVNOBiH-a obnovljena je samostalna državnost Bosne i Hercegovine kakva je bila u srednjem vijeku i započeo njen državni razvoj u drugoj polovini XX vijeka.

Tokom 45 godina egzistencije u miru i razvoju unutar socijalističke jugoslovenske federacije Bosna i Hercegovina je prošla kroz dva perioda svoga razvoja: centralističko-administrativni period 1945–1960. i period socijalističkog samoupravnog razvoja 1960–1990. Tokom trideset godina samoupravnog socijalističkog razvoja Bosna i Hercegovina je zabilježila veliki napredak u razvoju privrede, obrazovanja, kulture, saobraćaja, komunalnih djelatnosti. Razvijeno je više desetina velikih privrednih preduzeća sa izvoznom orijentacijom na svjetsko tržište. Zaposlenost je porasla na milion ljudi. Svi opštinski centri su povezani modernim saobraćajnicama. Otvorena su tri nova univerziteta: Banjalučki, Tuzlanski, Mostarski. Bosna i Hercegovina je razvila stabilne međunacionalne odnose. Imala je povoljan demografski rast. Vrijeme od 30 godina razvoja, 1960–1990, istoričari su označili kao zlatno doba u razvoju bosanskohercegovačkog društva. Uz sveopšti ekonomski razvoj podignuti su i kapaciteti u upravno-stručnom radu opštinske uprave i republičke državne uprave.

Sa dostignutim stepenom razvoja koji je bio u ravni srednje razvijenih evropskih zemalja Bosna i Hercegovina je, kao i druge jugoslovenske republike, prošla proces disolucije jugoslovenske federacije u vremenu 1990–1992. godine.

Pluralizacija bosanskohercegovačkog društva izvedena je mirno. Formirane su političke stranke tokom 1990. godine. Prvi višestranački parlamentarni izbori provedeni su u novembru 1990. godine. Izrazitu pobjedu na prvim višestranačkim izborima dobile su tri etničke stranke: SDA, HDZ i SDS sa 84% osvojenih zastupničkih mjesta u parlamentu Bosne i Hercegovine. Opozicione stranke su sa 16% poslanika bile marginalizirane.

Tokom prve godine aktivnosti i odlučivanja višepartijskog parlamenta Bosne i Hercegovine kao najvažnije pitanje javilo se pitanje političke budućnosti Bosne i Hercegovine. Dvije pobjedničke stranke, HDZ i SDA, i pet opozicionih stranaka imale su koncept suverenog i nezavisnog državno-pravnog statusa Bosne i Hercegovine unutar zajednice slobodnih evropskih naroda i država. Samo su SDS i Srpski pokret obnove osporavali nezavisni i

suvereni razvoj države Bosne i Hercegovine. Kao jedna od vladajućih stranaka SDS je negirala istorijski razvoj državnosti Bosne i Hercegovine. Zapravo, ova stranka je bila na konceptu uspostavljanja velike Srbije na prostoru Bosne i Hercegovine. Njen cilj je bio negacija dostignutog nivoa razvoja državnosti Bosne i Hercegovine, destrukcija njene državne strukture i etnička podjela.

U tom cilju je izašla iz parlamenta Bosne i Hercegovine krajem 1991. godine, a od marta 1992, nakon provedenog referenduma građana, prešla na ostvarivanje svojih ciljeva vojnom silom.

Građani Bosne i Hercegovine su na referendumu za suvereni i nezavisni razvoj države Bosne i Hercegovine sa 64% izlaska 29. februara i 1. marta 1992. godine demokratski, svojom voljom opredijelili da se Bosna i Hercegovina u budućnosti razvija kao nezavisna i suverena država. Uslijedilo je međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine i opsada Sarajeva od snaga JNA i SDS-a.

Tokom troipogodišnjeg trajanja agresivnog rata protiv države Bosne i Hercegovine građanske i patriotske snage su organizovale odbranu integriteta i suvereniteta države Bosne i Hercegovine. Nosioci odbrane bili su multietničko ratno Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine i Armija Bosne i Hercegovine.

Uz podršku međunarodne zajednice, u čemu je bilo presudno liderstvo Sjedinjenih Američkih Država, postignut je Dejtonski mirovni sporazum u novembru 1995. godine. Ovim sporazumom je zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini; i ne samo to, Dejtonskim mirovnim sporazumom zaokružena je osnova internacionalizacije bosanskog pitanja, uzetog prevashodno kao pitanje izgradnje mira i institucija države Bosne i Hercegovine. To, zapravo, podrazumijeva ostvarivanje istorijskog projekta integracije države Bosne i Hercegovine u evroatlantske institucije: Vijeće Evrope, Evropsku uniju i NATO-savez. Prema tome se ishodišna tačka internacionalizacije bosanskog pitanja javlja u istorijskom kretanju do postizanja članstva Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji i NATO-savezu.

Istorijski proces evroatlantskih integracija u postdejtonskom vremenu označava sadržaj političkog razvoja i strukturnih reformi bosanskohercegovačkog društva. Na ovoj osnovi je u knjizi budućnost države Bosne i Hercegovine konceptualno postavljena kao ishodište u činu prijema u članstvo Evropske unije.

Dvadeset godina nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma Bosna i Hercegovina, u odnosu na zemlje u okruženju, zaostaje u odvijanju procesa integracije u Evropsku uniju. Deblokada stagnacije u procesu integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju izvršena je Butansko-njemačkom inicijativom početkom 1915. godine. Na temelju te inicijative oblikovan je novi pristup institucija Evropske unije prema Bosni i Hercegovini. Važan, prvi korak u tom pristupu je donošenje odluke Vijeća Evropske unije o stupanju na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju. Istovremeno je inicirana i Reformska agenda kojom se u daljnjem odvijanju procesa evropskih integracija primat daje ekonomsko-socijalnim pitanjima.

Razvoj države Bosne i Hercegovine u prve dvije decenije XXI stoljeća uslovljen je dinamikom odvijanja procesa njene integracije u Evropsku uniju. Dok izvanjske silnice u vidu novog pristupa institucija Evropske unije djeluju pozitivno prema ubrzanju integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, unutrašnje bosanskohercegovačke demokratske snage nemaju valjan demokratski kapacitet za izvođenje reformi. A nemaju, u pravilu, zbog toga što je politički pluralizam atomiziran, razdobljen i u najvećoj mjeri zasnovan na etničkoj osnovi artikulacije političkih interesa. Stranke zasnovane na etničkoj osnovi ne posjeduju moć izgradnje političkog konsensusa o glavnim pitanjima razvoja države Bosne i Hercegovine. A glavno pitanje je, zapravo, izvođenje reformi koje će dovesti do primjene evropske pravne stečevine, u čemu je i reforma postojećeg dejtonskog Ustava. Jedna od pretpostavki za ubrzanje integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju je sadržana u podizanju demokratskog kapaciteta odlučivanja o reformama u entitetskim i državnom parlamentu Bosne i Hercegovine.

Osnova za jačanje demokratskog kapaciteta parlamenta Bosne i Hercegovine (Parlamentarne skupštine) sadržana je u **primjeni demokratskog principa na kome se uspostavlja i funkcioniše parlamentarna demokratija**. Riječ je o uspostavljanju parlamentarne većine nakon provedenih demokratskih izbora.

Skoro u cijelom postdejtonskom periodu Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine nije imala stabilnu parlamentarnu većinu i na njoj zasnovanu vladu kao izvršnu vlast.

Pobjedničke stranke u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, umjesto koalicionog programa, ostaju na partnerskim odnosima i podjeli resora u vlasti. Složena pitanja razvoja države i izvođenja reformi ne definišu se političkim programom parlamentarne većine. Zato se parlamentarna većina

javlja kao matematički zbir. Na političkom konsensusu nema zasnovanog vođenja procesa odlučivanja pobjedničkih stranaka u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. To empirijski potvrđuje činjenica da je visoki predstavnik u postdejtonskom periodu nametnuo 145 zakona. Na temelju ovih zakona izvedene su najvažnije reforme kao što su: granična služba, oružane snage, uprava za indirektno oporezivanje, proširenje kapaciteta Vijeća ministara i druge.

Kad nema konsensusa parlamentarne većine, nema ni odlučivanja zastupnika **u punoj moći parlamenta** kao najvišeg zakonodavnog tijela. Umjesto zastupnika odnosno poslanika odlučuju lideri parlamentarnih političkih stranaka. Tako umjesto parlamentarne demokratije na političkoj sceni dominaciju ima partitokratija. Ali ta moć stranačkih lidera javlja se, zapravo, kao nemoć u pronalaženju demokratskih rješenja za glavna pitanja društvenog razvoja. To se zorno pokazalo u traženju rješenja za ustavne amandmane kojim bi se provela presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetu „Sejdić-Finci“. Lideri stranaka nakon više sastajanja izvan parlamenta i to sa komesarom Evropske unije Štefanom Fileom nisu došli do konsensusa i nisu pronašli rješenje.

Rješenje za bilo koje složeno pitanje nije moguće nalaziti izvan odlučivanja u parlamentu.

Vodeći mislilac političke teorije o parlamentarnoj vladavini u XIX stoljeću Džon Stjuart Mil definisao je određenje prema kome je parlament kongres volje naroda (demos) i mjesto racionalnog odlučivanja u donošenju zakona kojim se uspostavlja opšte dobro u razvoju jednog društva. Zagrebački teoretičar profesor Slaven Ravlić na kraju XX stoljeća u svojoj knjizi „Dileme političkog predstavnštva“ uspostavlja tezu da su političke stranke monopolizirale političko predstavljanje građana u parlamentima. U tom kontekstu političke stranke su nosioci odgovornosti za odlučivanje u parlamentima na temelju izborne volje građana. A realizacija izborne volje građana testira se prema tome da li postoji ili ne postoji stabilna parlamentarna većina i opozicija koja može zahtijevati prijevremene izbore. Bez toga nema slobodno izabranih vlada i njihove smjenljivosti kad ne ostvaruju napredak u socijalnom razvoju.

U nastojanju da se doprinese konsolidaciji parlamentarne demokratije u Bosni i Hercegovini, u zaključnim razmatranjima knjige inicirane su dvije ideje. Prva ideja je da se, u cilju ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju, podigne institucionalni kapacitet parlamentarne skupštine

Bosne i Hercegovine tako što bi se sadašnji broj zastupnika sa 42 podigao na 90-100 zastupnika. Time bi se i stvarno uvećao demokratski kapacitet Parlamentarne skupštine koja bi putem odbora i komisija pripremala odlučivanje o zakonima i društvenim reformama.

Druga ideja zagovara oblikovanje **široke koalicije** i to na **političkom projektu: evropske Bosne i Hercegovine**. To podrazumijeva da parlamentarne stranke koje imaju 10% i više poslaničkih mandata u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine pristupe oblikovanju široke koalicije za **evropsku državu Bosnu i Hercegovinu**. Zapravo, riječ je širokom ujedinjavanju stranačkih snaga za ubrzanje integracije države Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Ovaj društveni i politički cilj ima osnovu u interesu građana (demos), a taj interes je iskazan u procentu između 70 i 80% građana, da njihova država Bosna i Hercegovina postane članica Evropske unije. Istovremeno sve parlamentarne stranke kao osnovnu programsku ideju imaju integraciju Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju. Široke koalicije u procesu integracije u Evropsku uniju imale su skoro sve zemlje postsocijalističke tranzicije.

Širokom koalicijom za evropsku Bosnu i Hercegovinu podigao bi se demokratski kapacitet Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Ojačalo bi povjerenje građana u moć Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Preko toga bi se osvojio i novi iskorak u demokratskoj konsolidaciji Bosne i Hercegovine – u procesu integracije u Evropsku uniju i NATO-savez.